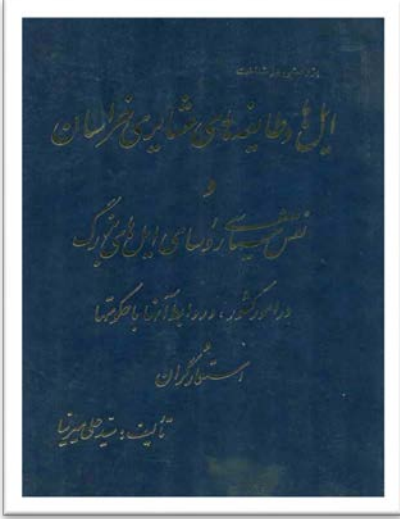

Seyyid Ali Mirniyâ, Pejuheşi der Şinaht-ı İlhâ ve Taifeha-yi Aşâir-i Horasan ve Nakş-ı siyasi-i Ruesâ-yi İlhâ'yi Buzurg der Umur-i Kışver ve Revabat-ı Anhâ bâ-hükümetha-yi İstimargerâh (Horasan'daki Aşiretlerin Boy ve Oymakları ve Büyük Aşiretlerin Reislerinin Ülke İşlerindeki Siyasi Roller ve Onların Sömürgeci Hükümetler ile İlişkilerine Dair Bir Araştırma), İntişârât-ı Nesl-i Dâniş, Tahran 1369, (1990), 281 ss.

İsmail AKA*

Daha önceleri İran'ın değişik bölgelerindeki aşiretler hakkındaki eserleri ile tanıdığımız müellif imdi burada yeni bir eser ile karşımıza çıkmaktadır. Müellif önsözünde (s.11-20) İran'daki aşiretlerin boy ve oymakları hakkında araştırma konusunun pek çok araştırmacının ilgisini çektiğini, Horasan'daki aşiretlerin İran'ın öteki bölgeleri ile kıyaslandığında sayı bakımından çok büyük bir fazlalık gösterdiğini ifade ile, bunun sebebi olarak ise Horasan'ın coğrafi mevkiinden dolayı zaman zaman çeşitli kavimlerin muhaceretini göstermekte ve bununla ilgili olarak Abbasîler, Samanîler, Oğuzlar (Selçuklular), Moğollar, Timurlular,

Safevîler ve Afşarlar zamanındaki bazı faaliyetleri saymaktadır. Ardından mevcut hükümetler ile aşiret reislerinin ilişkileri ele alınmakta ve bunlarla ilgili örnekler verilmektedir. Yazar, 36 yıl Horasan'ın değişik yerlerinde görevi dolayısıyla biriktirdiği malzemeyi, dostlarının da teşviki ile yayınladığı ifadesi ile önsözü bitirmektedir.

* Prof. Dr. (E), Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. ismail.aka.ege@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1919-563X.

Eserin I. bölümü Türk aşiretlerine ait boy ve oymaklara ayrılmıştır (s.25-108). Alfabetik sıra ile bu bölüm Eberlu (Eymirli) ile başlamakta olup, 76 tane boy ve oymaktan söz edilmektedir. Bunların yerleşme yerleri, hâne sayıları verilmekte, bazıları, meselâ Eberlu (Eymirli), Begayîrî, Bayat, Papalu, Azerbayanca'dan göçürülen oymaklar, Timurî, Cevanşîr, Çavuşlu, Halac, Serverlu, Şamlu, Karşı Kuzulu, Karayî, Kırklı (Kırhlu), Kılıçı (Kılıççı), Gerâyeli (Gerâyet ili), Hezareler hakkında daha geniş bilgi verildiği gibi, önemli begleri de zikredilmektedir.

II. bölüm Kürd aşiretlerine mensup boy ve oymaklara ayrılmış olup (s.111-148), burada da Rişvanlu, Zerdkanlu, Şadilu, Kara Çorlu hakkında daha geniş bilgi verilir. Ancak bu arada Balkanlu, Çemişkezek, Ulaşlu, Turanlı, Çapanlu, Çekenelu, Sil süpürânlu, Kara Çorlu, Kara Kaşlu, Karamanlu, Korhanlu, Kaganlu, Kalaclu, Kepeneklu, Gene Beglu ve daha bazı isimler ile karşılaşılıyor ki, bunlar Türk asıllı olmalıdırlar. Mesela burada adı geçen Sil süpürânlu XVII. yüzyılın başlarında Anadolu'dan İran'a gitmişler ve Safevîler devrinde onların begleri önemli görevlerde yer almışlardı.

III. bölüm Arab aşiretlerine tahsis edilmiş olup (s.151-163), 21 tane boy ve oymak adı verilmekte ve bunlar arasında Nurbahşiye de sayılmaktadır.

IV. Bölüm Horasan'daki çeşitli topluluklara ayrılmış olup (s.167-183), 24 topluluk adı verilmektedir ki, bunlar arasında Ermeniler, İsmâîliler, Asurîler, Beluçlar, Zerdüşter, Ali Allahîler, Kelimîler ve Lekler sayılmaktadır.

Horasan'daki aşiret ahalsininin kültürü, örf ve adetlerine tahsis edilmiş olan V. bölüm (s.187-245), iki kısımdan meydana gelmektedir. İnanç ile örf ve adetlerden söz edilen birinci kısım (s.187-210) adak yemeği olan omac komac çorbası, adak sofrası, dert ve sıkıntıların giderilmesi maksadı ile düzenlenen çerez sofrası, 42 beyt falı Horasan'daki çeşitli toplulukların yağmur duaları (burada Türkler (s.197) ve Türkmenlerde (s.200) yağmur duaları kendi şiveleri ile, yani Türkçe ve Farsça çevirisi ile verilmiştir); çeşitli inançlar ile (mesela Cumartesi günü soğan yiyen zengin olur; rüyada beyaz at görmek murada ermektir; eğer eşek yattığı yerden anırır ise sahibi ölecektir; geceleyin yer süpürmek uğursuzluk getirir; horoz gibi öten tavuk uğursuzluk sayılır ve kesilip, eti verilir; Çarşamba günü hamama gitmek ve tırnak kesmek uğursuzluktur; sağ elin avcunun kaşınması para getireceğine işarettir; oğlan ve kız eğer tencere dibini kazırlar ise onların düğün gecesi kar yağacaktır) ilgili olarak örnekler verilir ve Türkmenlerin kan davası ve kısastan vazgeçemedikleri ifade edilir. Dini inançlar ile ilgili olarak Hz. Hüseyin'in öldürülmesi ile ilgili olarak yapılan gösteriler ve törenlerden uzun uzun söz edilir (s.205 v.dv.).

Horasan'daki boy ve oymak ahalisinin sosyal durumu, gelenek ve görenekleri başlığını taşıyan ikinci kısım (s.211-245), 41 ana başlıktan oluşmaktadır. Yakın zamanlara kadar her topluluk kendi gelenek göreneklerine sıkı sıkıya bağlı iken, günümüzde artık köylerden şehirlere göçlerin artması ve daha bazı sebeplerle geleneklerin sürdürülmesinin güçleştiğini ifade eden müellif, buna rağmen köylerde hala gelenek ve göreneklerin sürdürüldüğünü ifade eder. Bu kısımda Türk kadınlarının elbiseleri, Türkmen kadınlarının elbiseleri (s.212-213), imece usulü, Nevruz kutlamalarından söz edilirken Gunâbâd yakınındaki Bimerğ köyünde Ferverd'in ayının (21 Mart - 20 Nisan) 9'u ile 13'ü arasında, erkeklerin evden çıkamayıp idare ve bütün ihtiyaçların kadınlar tarafından karşılandığı, çeşitli oyunlar oynanıp sportif faaliyetler yürütüldüğü, at binildiği kaydedilir (s.223). Halk oyunları, binicilik ve at koşuları, güreşler (Türkmen güreşleri, s.231), kına yakma ve türküsü, gelin alayı türküsü (15 bölgedeki Azerbaycan Türklerinin gelin alayı türküsü Türkçe olarak -s.233- ve Dergiz'deki Türklerin gelin alayı türküsü Türkçe olarak -s.235-; Türkmen düğün alayı türküsü Türkçe olarak -s.236-), Farsça çevirileri ile veriliyor.

Atasözleri olarak Türk ve Türkmen atasözlerinden ayrı ayrı Farsça çevirileri ile bazı örnekler veriliyor (s.240-241). Bunlardan birkaç tanesini buradan kaydediyoruz: *“Düşmanın sahlama, tâ sırrının bilmesün; Ursa, sövse, horlasa da, il (aşiret) yahşidur; Gaviblig (gariplik) öldürmez, öldürtmese güldürmez; At minen atasın tanımaz; Kör körü tapar (bulur) su çukuru; Yorkanuva göre ayakuy uzat(ayağını yorganına göre uzat); Bıçak destesini kesmez; Çerag dibine ışık virmez; Buz üstünde toz ahtarar (arar).”*

Çeşitli topluluklara ait ninniler verilirken, Türk ve Türkmen kadınları ile bölgedeki Azerbaycan kadınlarının ninnileri Farsça çevirileri ile birlikte verilmiştir (s.243-245).

Eserin içinde, ilgisi dolayısıyla bazı resimler bulunduğu gibi, sonunda yararlanılan kaynaklar, yazarın eserlerinin listesi ve dizinler yer almaktadır.

Türkiye'den binlerce km. uzakta, Türkiye ile hiçbir ilişkisi bulunmayan, İran'ın doğusunda Horasan bölgesinde yaşayan Türk boy ve oymakları ile onların gelenek ve görenekleri hakkında ilgi çekici bilgiler veren eser, Türk kültürü bakımından değerli bir araştırmadır.

Çıkar Çatışması: Yazar tarafından çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından destek ve teşekkür beyan edilmemiştir.
